

*Др Елек Балаж (Elek Balázs)**
Правни факултет, Универзитет у Дебрецену
ORCID: 0009-0006-1776-608X

ПРАВНА ЗАБЛУДА У КОНТЕКСТУ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ***

САЖЕТАК: Једна од последица све интензивније сарадње у области кривичног права, која прати европске интеграције, јесте непрестано ширење корпуса прописа са којима се стручњаци који раде у одређеној правној области морају упознати. Стручњаци више нису у обавези да се сналазе само у „лабиринту” домаћег права; данас се сусрећу и са још сложенијим оквиром европског правног развоја, који обухвата директиве, оквирне одлуке, одлуке Комисије и уредбе. Поред тога, низ кривичноправних одредби сада је непосредно обликован правилима ЕУ. У таквом правном окружењу чак и правници који се специјализују за уско дефинисану област понекад наилазе на потешкоће, што отвара питање да ли је позивање на „правну заблуду” (заблуду у познавању важећег права) могуће прихватити када окривљени није био упознат са тим правом.

Овај рад се усредсређује на кривична дела против животне средине у правном систему Мађарске, посебно на кривично дело оштећења природе, и анализира како међусобно делују стварна заблуда, заблуда о друштвеној опасности дела и правна заблуда. Ослањајући се на недавне одлуке Врховног суда, рад показује како се код лаика, који ненамерно прекрше сложене и мање познате управне прописе, кривична одговорност може

* e-mail: elek.balazs@law.unideb.hu, редовни професор.

** Рад је примљен 5. 2. 2025, а прихваћен је за објављивање 4. 3. 2025. године.

искључити због заблуде о друштвеној опасности дела. Са друге стране, за лица са посебним стручним знањем поставља се виши стандард, па се она углавном не могу позивати на непознавање релевантних правних прописа. Рад закључује да, иако начело *ignorantia iuris neminem excusat* остаје опште правило, судови приликом утврђивања кривичне одговорности за кривична дела против животне средине морају проценити које се правно знање „разумно и реално” може очекивати од окривљеног у сваком конкретном случају.

Кључне речи: правна заблуда, кривична дела против животне средине, свест о противправности

УВОД

До ступања на снагу Лисабонског уговора (1. децембра 2009. године), европска интеграција у области кривичног права није обухватала јасно дефинисану правну област. Данас је, међутим, „европско кривично право” у суштини право ЕУ о кривичним стварима, засновано на Уговору о функционисању Европске уније и представља самосталну грану права. Истовремено, еколошки покрети који су пратили европске интеграције довели су до развоја еколошке кривичноправне политике и еколошког кривичног права. Путем јединственог тржишта и економске интеграције, право Заједнице снажно је повезано са економском сфером, а усклађивање економског законодавства кроз прописе ЕУ значајно утиче како на привредно, тако и на еколошко кривично право. Кривична дела против животне средине се често јављају у оквиру привредних активности, током производних процеса, као последица одређених технолошких решења, итд. Према појединим схватањима, еколошки криминалитет данас се може сматрати обликом економског криминалитета.

У случају заблуде, учинилац ствара представу која одступа од стварности, али у њу верује, или уопште нема релевантну представу. Таква заблуда слаби постојање умишљаја. Кривични законик предвиђа два типа заблуде: стварну заблуду и заблуду о друштвеној опасности дела. Заблуда је релевантна ако се односи на чињеницу која мора бити обухваћена умишљајем. Стварна заблуда постоји када у тренутку извршења дела свест учиниоца не обухвата сва битна обележја бића кривичног дела; дело се тада цени као да те чињеница нису постојале.

Када се заблуда односи на друштвену опасност дела, учинилац није свестан противправности или друштвене штетности свог поступања.

Ове две врсте заблуде, заједно са правном заблудом, значајно утичу једна на другу и не могу се строго раздвојити. Заблуда о томе да ли је

дело друштвено опасно може проистећи из правне заблуде (недовољно познавање закона) или из стварне заблуде, будући да погрешно просуђивање самог дела може утицати на свест о његовој опасности по друштво.

Утврђивање да ли је неко дело забрањено и друштвено опасно зависи од субјективне свести учиниоца у тренутку извршења, а може се променити уколико правило које је раније било слабије познато постане општепознато. Зато је неопходно оценити конкретно дело у сваком конкретном случају.

Свест о друштвеној опасности обухвата свест о противправности, неморалности и штетности дела, коју би требало да могу да имају и лица са скромним образовањем. Ипак, истражни органи и судови морају остати у додиру са друштвеном реалношћу; пре одлучивања о кривици потребно је здравим разумом проценити које правне норме је „разумно и реално” очекивати да је учинилац могао да познаје. Посматрајући ужу правну област, попут права заштите природе, лако је уочити да обим и сложеност релевантних управних прописа чине њихово разумевање готово немогућим за лаике.

РАЗВОЈ ЕВРОПСКОГ КРИВИЧНОГ ПРАВА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ПРИРОДЕ

До ступања на снагу Лисабонског уговора (1. децембра 2009. године), европска интеграција у области кривичног права није обухватала јасно дефинисану правну област. Данас је, међутим, „европско кривично право” у суштини право ЕУ о кривичним стварима, засновано на Уговору о функционисању Европске уније и представља самосталну грану права.¹

Истовремено, еколошки покрети који су пратили европске интеграције довели су до развоја еколошке кривичноправне политике и еколошког кривичног права.²

Путем јединственог тржишта и економске интеграције, право Заједнице снажно је повезано са економском сфером, а усклађивање економског законодавства кроз прописе ЕУ значајно утиче како на привредно, тако и на еколошко кривично право. Кривична дела против животне средине се често јављају у оквиру привредних активности, током производних процеса, као последица одређених технолошких решења, итд. Према

¹ Karsai, K. (2015). *Alapelvi revolúció az európai büntetőjogban*. Szeged: A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára, 15–16.

² Görgényi, I. (2002). A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 50 (10), 39–50.

појединим схватањима, еколошки криминалитет данас се може сматрати обликом економског криминалитета.³

Кехалми (L. Kóhalmy) наглашава да настанак еколошког права у ЕУ није био вођен интензитетом еколошких проблема или њиховом прекограничном природом, већ искључиво економским разлозима. Произвођач који поштује више еколошке стандарде лако долази у неповољнији положај у односу на оног који користи јефтинију, еколошки штетнију технологију. У почетној фази, еколошко право ЕУ је имало за циљ стварање једнаких услова за све, док је заштита еколошких вредности имала споредну улогу.⁴

Директиве и уредбе ЕЗ представљају основне регулаторне инструменте заштите животне средине на нивоу Заједнице – Директиве се претежно баве општим питањима управљања животном средином која обухватају све области заштите животне средине, а садрже и посебна правила за поједине елементе или секторе, на пример, заштиту квалитета ваздуха, управљање отпадом и очување природе.⁵

Један од најпознатијих институционалних спорова пред Судом правде ЕУ, а у вези са еколошким законодавством – Савет је 27. јануара 2003. године, на иницијативу Данске, усвојио Оквирну одлуку 2003/80/ЈНА о кривичноправној заштити животне средине. Комисија је, међутим, сматрала да тај инструмент није погодан да обавезе државе чланице да уведу кривичне санкције на националном нивоу за дела против животне средине, те је покренула поступак пред Судом правде. Суд је 15. априла 2003. године поништио Оквирну одлуку 2003/80/ЈНА,⁶ истакавши да су повређена процедурална правила о хармонизацији јер је задирала у надлежности Заједнице. Према Суду, одговарајући инструмент требало је да буде директива о кривичноправној заштити животне средине.⁷ Како тврди Карсаи, том пресудом је део *ius puniendi* пренет у наднационалну надлежност Заједнице. Пресуда је подстакла даљу кривичноправну интеграцију, те је Комисија потом покренула програм за замену кривичноправних оквирних одлука директивама.⁸

³ Görgényi, I. (2002). A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 50 (10), 40.

⁴ Kóhalmy, L. (2009). Az európai környezeti büntetőjog fejlődési irányai és problémái. *Rendészeti Szemle*, 57 (1), 42–63.

⁵ Laczi, B. (2006). „Írányelv kontra kerethatározat”: Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban. *Magyar Jog*, 53 (10), 577–587.

⁶ Пресуда Суда правде Европске уније бр. C-176/03 (Curia) од 13. септембра 2005. године.

⁷ Kóhalmy, L. (2009). *Op. cit.*, 42–63.

⁸ Karsai, K. (2015). *Alapvető revúció az európai büntetőjogban*. Szeged: A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára, 25–26.

Директива Савета 2008/99/ЕЗ успоставила је кривичноправне мере ради делотворније заштите животне средине. Директива полази од искуства да управне санкције саме по себи нису довољне да би се обезбедило потпуно поштовање еколошких прописа. Потребно је, ради ефикасније заштите, кривичним санкцијама појачати превентивни ефекат, јер оне изражавају виши степен друштвене осуде од управних казни или грађанскоправне накнаде штете. Посебно је наглашена потреба за одвраћајућим санкцијама за активности које су штетне по животну средину, а нарочито за активности које углавном изазивају значајну штету по ваздух (укључујући стратосферу), земљиште, воду, животиње или биљке, као и очување врста.

Директива такође скреће пажњу држава чланица на то да пропуштање да се предузме одређено чињење у складу са еколошким законодавством може имати исте последице као активно противправно понашање, те такође мора бити санкционисано у складу са Директивом. Уз умишљајна дела, Директива налаже и инкриминацију грубе непажње.

У складу са духом међународних и европских конвенција о заштити животне средине и природе, мађарски Основни закон шире дефинише права и обавезе у овој области него претходни Устав. У преамбули Основног закона наводи се да мађарски народ сноси одговорност према својим потомцима те ће, стога, пажљиво користити материјалне, интелектуалне и природне ресурсе ради заштите услова живота будућих генерација. Основни закон проглашава да су природни ресурси, а нарочито обрадиво земљиште, шуме, воде, биолошка разноврсност (нарочито аутохтоне биљне и животињске врсте) и културна добра заједничко наслеђе нације које држава, али и сваки појединац морају чувати, одржавати и штитити за будуће генерације. Најзначајнија новина новог Кривичног законика (2012) јесте увођење посебног поглавља за кривична дела против животне средине и природе.⁹

Кривична дела обухваћена овим поглављем су разноврсна, али деле заједничке карактеристике које оправдавају њихово груписање у једно поглавље, пре свега заштита животне средине, природе и њихових елемената.¹⁰

⁹ Polt, P. (2013). A környezet és a természet elleni bűncselekmények (Chap. XXIII). In P. Polt (Ur.), *Új Btk. kommentár* (Vol. 5, Különös rész, p. 9). Budapest: Nemzeti Közszerológati és Tankönyvkiadó.

¹⁰ Elek, B. (2015). *Vadászok, halászok a büntetőjog hálójában*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 1-327.

ПРЕГЛЕД КРИВИЧНИХ ДЕЛА ЕКОЛОШКЕ ШТЕТЕ И ОШТЕЋЕЊА ПРИРОДЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ

Кривично дело оштећења природе из чл. 241. Кривичног законика је бланкетног карактера, што значи да се радња извршења састоји из кршења других прописа. Кривични законик структурно дели кривично дело оштећења природе на два дела: први садржи одредбе о заштити појединих врста, а други обухвата заштиту природних вредности и подручја.

Питање да ли мађарски држављанин који у иностранству, на пример, усмрти заштићену или строго заштићену животињу током лова у земљи чији закон то дозвољава, тиме чини кривично дело оштећења природе, према мађарском праву захтева тумачење. Према Кривичном законнику, мађарско право примењује се на дело мађарског држављанина учињено у иностранству уколико оно представља кривично дело према мађарском праву.¹¹ Текст закона недвосмислено упућује на Кривични законик, који се примењује за дело почињено у иностранству. Међутим, правила о заштити природе нису регулисана Кривичним закоником већ посебним прописима и међународним конвенцијама које штите угрожене врсте широм света. Из тог разлога је кажњиво уношење или транспорт заштићених или посебно заштићених животиња, као и производа или препарата од њих (нпр. трофеја), кроз или у Мађарску. Заштита се неретко може обезбедити једино ограничавањем трговине или транспорта.

Кривични законик дефинише кривично дело оштећења природе упућивањем на друге (еколошке) прописе, пре свега Закон о заштити природе. Заштитни објект кривичног дела је примерак строго заштићене врсте или, алтернативно, примерак заштићене врсте при чему постоји кривична одговорност само ако збир новчаних вредности тих примерака, утврђене посебним прописом, достигне најнижу вредност прописану за примерке строго заштићене врсте.

Ово дело такође обухвата сваку врсту наведену у Анексима А и Б Уредбе Савета (ЕЗ) бр. 338/97 од 9. децембра 1996. године о заштити врста дивље фауне и флоре регулисањем њихове трговине. Уредба садржи детаљна правила о уношењу у Заједницу или извозу из Заједнице примерака врста наведених у Анексу. Чл. 16. обавезује државе чланице да предузму одговарајуће мере ради санкционисања сваке повреде ове Уредбе.

Примери таквих повреда укључују уношење у Заједницу или извоз из Заједнице примерака без одговарајуће дозволе или сертификата или

¹¹ Чл. 3. Мађарског кривичног законика.

са лажном, фалсификованом или неважећом дозволом или сертификатом, давање лажне изјаве или свесно давање лажних података ради добијања дозволе или сертификата. Уредба захтева од држава чланица да предузму мере против оваквих повреда, али не прописује да такве мере морају бити кривичноправне. Уредба, усвојена у контексту политике Заједнице у области животне средине, препушта државама чланицама да одлуче да ли ће санкције бити управне или кривичноправне.¹²

Анексе Уредбе Савета може изменити Комисија Европских заједница, на пример, Уредбом (ЕЗ) бр. 101/2012 Комисије Европских заједница од 6. фебруара 2012. године којом се мења Уредба Савета (ЕЗ) бр. 338/97 о заштити врста дивље фауне и флоре регулисањем њихове трговине, којом се ажурира листа заштићених врста. Сходно томе, кривична дела се могу извршити и у односу на примерке наведене у Анексима А и Б саме Уредбе Савета, који су наведени у Уредбама Комисије.

Кривични законик дефинише појам „примерка живог организма“, узимајући у обзир друге (еколошке) прописе. Радње којима се може извршити ово кривично дело укључују прибављање, држање, стављање у промет, увоз у Мађарску или извоз из ње, транспорт, прометовање, оштећење и уништавање примерака.

Тежи облик оштећења природе чини свако ко уништи строго заштићену врсту или заштићену врсту чија укупна новчана вредност, утврђена посебним законом, износи најмање двоструко више од максималне вредности строго заштићеног примерка те врсте. Други тежи облик чини свако ко уништи, у значајној мери, врсту која је наведена у Уредби ЕЗ али није проглашена заштићеном или посебно заштићеном у Мађарској, и када то уништење угрожава опстанак популације те врсте. Нехат је кажњив само у тежим облицима; основни облик мора бити учињен с умишљајем.

Чл. 243. Кривичног законика регулише заштиту природних вредности и подручја. Заштитни објект овог кривичног дела су подручја Natura 2000, заштићене пећине, заштићена природна подручја или заједнице заштићених врста, односно њихова станишта. Закон о заштити природе садржи дефиниције сваког од ових појмова.

Подручја Natura 2000 обухватају подручја посебне заштите птица, подручја од посебног значаја за очување и локалитете од значаја за Заједницу, утврђена Директивом 2009/147/ЕЗ о очувању дивљих птица (Директива о птицама) и Директивом 92/43/ЕЕЗ о очувању природних станишта и дивље фауне и флоре (Директива о стаништима). Одабрани

¹² Laczi, B. (2006). „Irányelv kontra kerethatározat”: Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban. *Magyar Jog*, 53 (10), 577–587.

локалитети од значаја за Заједницу постају део мреже Natura 2000, а законодавство обезбеђује њихову заштиту.

Главни циљ Директиве 92/43/ЕЕЗ о очувању природних станишта и дивље фауне и флоре јесте очување биолошке разноврсности, уз уважавање економских, социјалних, културних и регионалних потреба, и допринос заједничком циљу одрживог развоја. Мере предузете у складу са Директивом теже очувању или обнови повољног стања заштите станишта и дивље фауне и флоре од значаја за Заједницу.

Радњу извршења чини измена, односно алтерација. Измена подразумева сваку активност противну Закону о заштити природе којом се мења природа или намена земљишта и тиме проузрокује стварна штета или повреда, као што је промена начина коришћења земљишта. Обим и значај измене утврђује се вештачењем. Противправна и значајна измена подручја Natura 2000, заштићених природних подручја, заштићених пећина те заједница заштићених организама и њихових станишта, представља основни облик овог кривичног дела. Тежи облик овог кривичног дела чини измена која је довела до значајног оштећења или уништења. Нехат је кажњив код тежег облика овог кривичног дела.

ЗАБЛУДА КАО ОСНОВ ЗА ИСКЉУЧЕЊЕ КРИВИЧНЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

У случају заблуде, учинилац ствара представу која одступа од стварности, али у њу верује, или уопште нема релевантну представу. Таква заблуда слаби постојање умишљаја. Кривични законик предвиђа два типа заблуде: стварну заблуду и заблуду о друштвеној опасности дела. Заблуда је релевантна ако се односи на чињеницу која мора бити обухваћена умишљајем. Стварна заблуда постоји када у тренутку извршења дела свест учиниоца не обухвата сва битна обележја бића кривичног дела; дело се тада цени као да те чињеница нису постојале.

Умишљај подразумева да свест учиниоца обухвата све елементе правне ситуације. Ако је учинилац у заблуди у погледу чињенице која се односи на биће кривичног дела, та заблуда искључује одговорност за умишљајно дело. Заблуда се мора односити на чињеницу која игра улогу у извршењу кривичног дела. Ако је учинилац био у стварној заблуди услед нехата и ако предметно кривично дело нема нехатни облик, онда та заблуда у потпуности искључује кривичну одговорност. Са друге стране, ако је предвиђен нехатни облик, постојаће кривична одговорност за

кривично дело учињено из нехата. Дакле, окривљени неће бити аутоматски ослобођен кривице за оштећење природе простим позивањем на нехат.

Ако лице из нехата устрели заштићену патку њорку током лова на дивље патке, неће тиме извршити кривично дело. Међутим, кривично дело може бити извршено ако устрели велики број заштићених птица, а нехат се може искључити на основу околности случаја. У лову на дивље гуске, може бити валидна одбрана да је једна птица упуцана грешком, али та одбрана није прихватљива када је у питању већи број птица. Уколико лице устрели осам патака њорки, биће извршен тежи облик овог кривичног дела; у том случају су кажњиви и умишљај и нехат. Нехат се утврђује ако је ловац пуцао „без пажње и опреза који се од њега као квалификованог ловца очекују“.¹³

Када се заблуда односи на друштвену опасност дела, учинилац није свестан противправности или друштвене штетности свог поступања. Стварна заблуда, заблуда о друштвеној опасности и правна заблуда, значајно утичу једна на другу и не могу се строго раздвојити. Заблуда о томе да ли је дело друштвено опасно може проистећи из правне заблуде (недовољно познавање закона) или из стварне заблуде, будући да погрешно просуђивање самог чина може утицати на свест о његовој опасности по друштво.

Стога се ови облици заблуде морају анализирати заједно. Према Винеру (Wiener), забране треба раздвојити на „релевантне“ и „ирелевантне“ према њиховом моралном садржају, па друштвену опасност управних и међународних норми треба вредновати различито. Он сматра да је нормама међународног права, за разлику од управних, својствен морални садржај, тако да заблуда о друштвеној опасности у односу на ове норме не може бити прихваћена.¹⁴

Аутор овог рада, међутим, тврди да заблуда о друштвеној опасности може произаћи и из непознавања међународних норми. Међународном и европском законодавству обично претходе широке дебате, а државе чланице Европске уније често имају изразито различите ставове, тако да се не може рећи да те норме представљају универзално прихваћене моралне вредности.

Како тврди Ласло Иштван Гал (László István Gál), правна заблуда постоји када учинилац не зна да је његово дело противправно, не познаје његову правну квалификацију, или је у заблуди о запрећеној казни.

¹³ Elek, B. (2008). *A vadászszenvedély bűncselekményei*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 168.

¹⁴ Wiener, A. I. (2000). *Elméleti alapok a Büntetőtörvény általános része kodifikálásához*. Budapest: MTA Jogi Tudományi Intézet Közlemények, 94.

Међутим, да би се применило начело *ignorantia iuris neminem excusat*, неопходно је да људи унапред имају реалну могућност да се упознају с прописима. Датум ступања прописа на снагу мора стога оставити довољно времена да се јавност упозна са њим.¹⁵

Поставља се и питање како просечан грађанин, па и правник, може приступити правним базама података, претражити их и пронаћи међународноправну норму која се на њега примењује. Професор Ференц Нађ (Ferenc Nagy) указује да је принцип „непознавање права не оправдава“ постепено изгубио значај у неким европским државама.¹⁶

Неки аутори поистовећују правну заблуду са заблудом о друштвеној опасности, док их други јасно раздвајају. Непознавање прописа често стоји у основи заблуде о друштвеној опасности. Професор Јожеф Фелдвари (József Földvári) објашњава:

„Познавање закона није услов за постојање умишљаја; и без њега је могуће учинити кривично дело. Међутим, ако учинилац не сматра да је његово дело друштвено опасно јер не зна да је кажњиво, не може бити осуђен; додуше, не због правне заблуде, већ због заблуде о друштвеној опасности, под условом да је имао оправдане разлоге за такво уверење.“¹⁷

Ако учинилац верује да је његово дело прекршај, а заправо је кривично дело, та заблуда је ирелевантна. Честа је ова ситуација када радње које су раније представљале прекршаје постану кривична дела. У таквим случајевима, учинилац је свестан друштвене опасности дела, али је у заблуди у вези са његовом конкретном правном квалификацијом, што не искључује кривичну одговорност.¹⁸

Типичан случај заблуде о друштвеној опасности представља заблуда у погледу садржаја управне норме на коју упућује кривично-правна одредба.

Врховни суд Мађарске је у једном кривичном поступку због оштећења природе ослободио окривљеног управо на основу тих правила о заблуди.¹⁹

¹⁵ Rácz, A. (1996). A jogszabályok kötelező ereje – érvényessé válása, időbeli hatálya és alkalmazhatósága. *Jogállam: Budapesti Jogi és Politikai Szemle*, Joguralom Alapítvány, 73–75.

¹⁶ Nagy, F. (2001). *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest: Korona Kiadó, 229.

¹⁷ Földvári, J. (2003). *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció, 50.

¹⁸ Elek, B. (2013). A tévedés. In P. Polt (Ed.), *Új Btk. kommentár* (Vol. 1). Budapest: Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 137–147.

¹⁹ Одлука Врховног суда Мађарске бр. Bfv.II.360/2007/5.

„Окривљени се враћао из Сједињених Америчких Држава у Мађарску и, на аеродрому у Будимпешти, спремао се да прође кроз зелени пролаз, када је изабран за царинску контролу. У његовом пртљагу пронађена је једна препарирана глава алигатора коју је купио као сувенир. Првостепени суд је утврдио да се алигатор (*Alligator mississippiensis*) налази у Анексу II Конвенције о међународном промету угрожених врста дивље флоре и фауне (CITES), усвојене у Вашингтону 3. марта 1973, која је у Мађарској проглашена Законом XXXII из 2003, као и у Анексу Б Уредбе Савета (ЕЗ) бр. 338/97 о заштити врста дивље фауне и флоре регулisaњем њихове трговине.

Према наведеним прописима, за уношење алигатора или његових деривата у земљу неопходна је претходна посебна дозвола коју издаје надлежни орган државе извознице или специјализовани орган државе увознице и која се мора предочити на царини приликом преласка границе. Без такве дозволе уношење препариране главе алигатора није дозвољено.

Окривљени је у одбрани навео да у време извршења дела није знао да је увоз сувенира, препариране главе алигатора купљене за малу суму новца, забрањен без потребних дозвола, јер није био упознат с релевантним прописима. Првостепени суд није се упустио у суштину ове одбране, већ је само констатовао да је лице које путује у иностранство или долази из иностранства дужно да 'прибави информације о посебним условима који морају бити испуњени за извоз или увоз производа'.

Није кривично дело поступати у погрешном уверењу да нека радња није друштвено опасна ако за такво уверење постоје оправдани разлози. Из тог разлога одбрана окривљеног није могла бити испитана искључиво кроз општу дужност путника да прибави потребне информације.

Окривљени је тврдио да није претходно прибавио потребне правне информације и да тај пропуст чини његово дело незаконитим. Међутим, то значи да је потребна правна сазнања пропустио да стекне из сопственог нехата, па је његово дело почињено из нехата (*negligentia*) према Кривичном закону. Ако нехат спречи учиниоца да препозна друштвену опасност дела, одговорност постоји само ако је конкретно дело кажњиво и у нехатном облику. У мађарском праву су кажњиви само најтежи случајеви нехатног оштећења природе.

Узимајући у обзир све околности, Врховни суд прихватио је одбрану окривљеног.

Међутим, дело које је починио окривљени повредило је ретко примењивану забрану увоза, коју је теже пронаћи и информисати се о њој него о општим прописима о преласку границе, који су генерално добро познати и доступни. Проналажење и разумевање сложених и обимних листа заштићених, строго заштићених или међународно заштићених биљних и животињских врста захтева извесну стручност, а у многим случајевима и правно знање. Листе се такође временом мењају. У

конкретном случају окривљени је предмет купио за малу суму новца у продавници и није планирао унапред да га увезе, па је неразумно теретити га због непознавања детаљних прописа о заштићеним врстама.

У правној литератури се сматра да друштвена опасност постоји када учинилац делује знајући за правну забрану, моралну неправилност или опасност свог дела. Међутим, ако не постоје сви ови услови, сматра се да учинилац заиста није свестан друштвене опасности свог дела. Ова ситуација је нарочито честа у случају кривичног дела где учинилац заправо крши управно правило на које кривичноправна одредба упућује. Темељно познавање таквих управних одредби може се очекивати само од лица која се тим прописима баве професионално или редовно или која, из других разлога, обављају своје редовне активности у области коју регулишу ове управне одредбе. Лице које повремено прекрши иначе тешко доступна, сложена управна правила може имати основан разлог да се позове на заблуду о друштвеној опасности.

Врховни суд је закључио да непознавање сложених правних прописа од стране окривљеног оправдава прихватање његове заблуде о друштвеној опасности дела, те је то био основ за ослобађајућу пресуду.²⁰

За лица са посебним стручним знањем, требало би да важе виши стандарди у погледу познавања прописа, те самим тим и приликом оцене постојања заблуде о друштвеној опасности дела.²¹

Утврђивање да ли је неко дело забрањено и друштвено опасно зависи од субјективне свести учиниоца у тренутку извршења, а може се променити уколико правило које је раније било слабије познато постане општепознато. Зато је неопходно оценити конкретно дело у сваком конкретном случају.

У сличном предмету, суд није прихватио постојање заблуде о друштвеној опасности дела јер се од окривљеног, који је искусни спортски ловац који је често ловио у иностранству, очекивало да познаје релевантне прописе о ловству.

„Окривљени је учествовао у договореном лову у Босни и Херцеговини, где је одстрелио сивог вука. На граничном прелазу Роске покушао је да у Мађарску унесе његову лобању и кожу.

Сиви вук се налази у Анексу А Уредбе Савета 338/97/EЗ, и на основу чл. 4(1) Уредбе, за уношење у Заједницу примерака врста наведених у Анексу А потребна је CITES дозвола за увоз коју издаје држава чланица одредишта. Према чл. 15. Уредбе Комисије 865/2006/EЗ, ова

²⁰ Elek, B. (2008). *A vadászszenvedély bűncselekményei*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. 1–176.

²¹ Elek, B. (2013). A tévedés. In P. Polt (Ed.), *Új Btk. kommentár* (Vol. 1). Budapest: Nemzeti Közszerkeleti és Tankönyvkiadó, 137–147.

дозвола се не може издати ретроактивно. Окривљени није поседовао CITES дозволу за увоз нити је био свестан обавезе да је набави, нити да се она не може издати ретроактивно. Врховни суд је истакао да је судска пракса доследна: заблуда о постојању саме кривичноправне забране је ирелевантна. Изузетак од овог општег правила може постојати само код заблуде у погледу управних прописа на које кривичноправне одредбе упућују, у облику заблуде о друштвеној опасности, али тек након процене сазнања које се разумно могло очекивати од учиниоца као и околности дела. Међутим, у овом предмету то није био случај. Окривљени је био искусан ловац који је често ловио у иностранству (на лов у Босни и Херцеговини је био позван) и, како је сам навео у свом исказу, знао је да је сиви вук, који је строго заштићен у Мађарској, обухваћен CITES-ом. Свако ко се бави ловом мора познавати релевантна правила и прописе, као и забране. Према томе, окривљени није могао да тврди да није био свестан да је претходно био дужан да добије CITES дозволу; у најбољем случају, поступао је из нехата. Његово понашање представљало је умишљајно кривично дело оштећења природе.²²

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Свест о друштвеној опасности обухвата свест о противправности, неморалности и штетности дела, коју би требало да могу да имају и лица са скромним образовањем. Ипак, истражни органи и судови морају остати у додиру са друштвеном реалношћу; пре одлучивања о кривици потребно је здравим разумом проценити које правне норме је „разумно и реално” очекивати да је учинилац могао да познаје. Посматрајући ужу правну област, попут права заштите природе, лако је уочити да обим и сложеност релевантних управних прописа чине њихово разумевање готово немогућим за лаике.

ЛИТЕРАТУРА

- Elek, B. (2008). *A vadászszenvedély büncselekményei*. Budapest: Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó.
- Elek, B. (2013). A tévedés. In P. Polt (Ed.), *Új Btk. kommentár* (Vol. 1). Budapest: Nemzeti Közszołgálati és Tankönyvkiadó.
- Elek, B. (2015). *Vadászok, halászok a büntetőjog hálójában*. Budapest: HVGORAC Lap és Könyvkiadó.

²² Одлука Врховног суда Мађарске бр. Bfv.III.843/2008/5.

- Földvári, J. (2003). *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció.
- Görgényi, I. (2002). A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 50 (10), 39–50.
- Karsai, K. (2015). *Alapelvei revolúció az európai büntetőjogban*. Szeged: A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára.
- Kőhalmy, L. (2009). Az európai környezeti büntetőjog fejlődési irányai és problémái. *Rendészeti Szemle*, 57 (1), 42–63.
- Laczi, B. (2006). „Irányelv kontra kerethatározat”: Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban. *Magyar Jog*, 53 (10), 577–587.
- Nagy, F. (2001). *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest: Korona Kiadó.
- Polt, P. (2013). A környezet és a természet elleni bűncselekmények (Chap. XXIII). In P. Polt (Ed.), *Új Btk. kommentár* (Vol. 5, Különös rész, p. 9). Budapest: Nemzeti Közszołgálati és Tankönyvkiadó.
- Rácz, A. (1996). A jogszabályok kötelező ereje – érvényessé válása, időbeli hatálya és alkalmazhatósága. *Jogállam: Budapesti Jogi és Politikai Szemle*, Joguralom Alapítvány.
- Wiener, A. I. (2000). *Elméleti alapok a Büntetőtörvény általános része kodifikálásához*. Budapest: MTA Jogtudományi Intézet Közlemények.

Судска пракса

- Пресуда Суда правде Европске уније бр. C-176/03 (Curia) од 13. септембра 2005. године.
- Одлука Врховног суда Мађарске бр. Bfv.II.360/2007/5.
- Одлука Врховног суда Мађарске бр. Bfv.III.843/2008/5.